

**Universitat de les
Illes Balears**

Facultat d'Educació

Memòria del Treball de Fi de Grau

Els jocs de construcció dins la Pràctica Psicomotriu d'Aucouturier

Bàrbara Cabrer Servera

Grau d'Educació Infantil

Any acadèmic 2019-20

DNI de l'alumne:

Treball tutelat per Josep Antoni Pérez Castelló

Departament de Pedagogia Aplicada i Psicologia de l'Educació

S'autoritza la Universitat a incloure aquest treball en el Repositori Institucional per a la seva consulta en accés obert i difusió en línia, amb finalitats exclusivament acadèmiques i d'investigació	Autor		Tutor	
	Sí	No	Sí	No
	☒	☐	☐	☐

Paraules clau del treball:

Pràctica Psicomotriu, Aucouturier, Jocs de construcció, Joc simbòlic

Resum

El següent treball té com a objectiu fer una anàlisi sobre la Pràctica Psicomotriu creada per Bernard Aucouturier. Per tal d'aconseguir aquest objectiu, s'ha fet una recerca bibliogràfica per conèixer els objectius, la metodologia que utilitza, i en general, la fonamentació teòrica en la qual es basa per establir les seves directrius. Amb aquesta finalitat s'ha tingut en compte el rerefons psicològic que impregna tota la pràctica, com és el cas dels fantasmes d'acció. Seguidament, es profunditza en l'activitat lúdica dels infants, més concretament en els processos de construcció i destrucció. Per acabar es fa una anàlisi dels jocs que tenen lloc dintre d'aquestes construccions i de la seva simbologia, com per exemple són els jocs de seguretat profunda.

Abstract

The aim of this project is to make an analysis of Psychomotor Practice created by Bernard Aucouturier. In order to achieve this goal, a bibliographic search has been made to know the objectives, the methodology it uses, and in general, the theoretical foundation on which it is based to establish its guidelines. Next, the playful activity of children is explored, more specifically, in the processes of constructions and destruction. To finish, an analysis is made of game played inside these structures and its symbolism, as well as deep security games.

Key words: Psychomotor Practice, Aucouturier, Construction Games, Symbolic Games

ÍNDEX

Resum	2
Abstract	2
Introducció	4
Objectius, metodologia i estructura	7
Introducció a la psicomotricitat	7
La Pràctica Psicomotriu d'Auouturier (PPA)	9
La simbologia de l'acció i els fantasmes d'acció	15
L'expressivitat motriu	18
El joc simbòlic durant les sessions de PPA	19
Estructuració de les sessions de psicomotricitat	21
Ritual d'entrada	21
Fase d'expressivitat motriu	21
Fase de la història	22
Fase d'expressivitat plàstica i gràfica	22
Ritual de sortida	22
Jocs de construcció i destrucció	22
Jocs de destrucció i construcció durant l'expressivitat motriu	25
El joc simbòlic en les construccions: l'espai-casa	27
Jocs d'asseguració profunda	29
Jocs presimbòlics	30
Jugar a construir i destruir	31
Jugar a embolcallar-se	31
Jugar a amagar-se i jugar a ser perseguit	32
Jocs d'asseguració superficial	33
Jugar a «fer com si...»	33
Jocs reglats	34
Jocs de construcció durant l'expressió plàstica	35
Conclusions	38
Bibliografia	41

Introducció

El cicle d'Educació Infantil comprèn edats des dels 0 als 6, és a dir, està enfocat als primers anys de vida dels infants. A més, tal com expliquen Arnaiz, Rabadán i Vives (2008) un dels aspectes més significatius d'aquest cicle és el reconeixement de l'infant com a subjecte des del moment del seu naixement. Com a ser únic, té una identitat pròpia, es respecta la seva manera de ser, la seva realitat i es reconeix el dret a rebre una atenció adequada a les seves necessitats bàsiques, tant biològiques, com cognitives, emocionals o socials. És necessari aquest aclariment per comprendre la importància de tot allò que ocorre durant aquest temps, ja que tindrà una gran repercussió al llarg de tota la vida.

Es tracta, doncs, d'una etapa de desenvolupament corporal i d'estructuració mental. De fet, un dels esdeveniments amb més transcendència al llarg d'aquestes edats és l'adquisició d'una identitat diferenciada i entesa com a favorable i positiva per l'infant. Així com assenyalen Fusté i Bonastre (2007):

Sabem, a través d'especialistes com Wallon, Piaget, Ajuriaguerra, Vigotsky, Pic i Vayer, Aucouturier i Lapiere i Levin, entre altres, que són molt importants les primeres experiències de vida, i que en la construcció de la personalitat intervenen factors complexos en els quals el cos, a través del moviment, del contacte, de les seves accions, produccions i reaccions, es converteix en un eix vertebrador o instrument facilitador del desenvolupament harmònic de la criatura i en l'inici d'una construcció satisfactòria de la seva identitat (p.83).

Cal tenir en compte, que moltes vegades aquests processos són plantejats unilateralment per l'adult i allunyats de la realitat de l'infant, de tal manera que són viscuts com successos desagradables. Davant aquesta circumstància ens podem demanar: com podem atendre i acompanyar l'infant per a què sigui l'agent actiu en l'adquisició del coneixement de si mateix i perquè accedeixi amb plaer a la conquesta de la seva pròpia autonomia? Per tal d'aconseguir aquest objectiu, s'ha de crear un entorn educatiu que permeti a l'infant prendre consciència que existeix, a partir de les seves pròpies sensacions, percepcions i experiències. Dins aquest entorn l'adult ha d'organitzar l'activitat a partir de les seves produccions, dels seus interessos i curiositat, tenint en compte el seu nivell maduratiu, afectiu i cognitiu. D'aquesta manera l'educador actuarà com a guia i acompanyant, que facilitarà la seva evolució i creixement des de les seves necessitats individuals (Arnaiz et al., 2008).

És aquí on entra en joc la psicomotricitat, entesa com aquella disciplina que tracta l'ésser humà com una unitat psicosomàtica que s'expressa a través del cos i del moviment. Més concretament, es parlarà de la pràctica psicomotriu d'Aucouturier o PPA, ja que durant aquestes sessions l'infant podrà expressar-se a través del joc i de la via motriu en un ambient de seguretat, i gràcies a això es pot conèixer el seu estat psicològic i les seves emocions, que seran escoltades i compreses.

Així doncs, la pràctica psicomotriu s'ha d'entendre com un procés d'ajuda que acompanya l'infant en el seu propi itinerari maduratiu, que va des de l'expressivitat motriu i el moviment fins a l'accés a la capacitat de descentrament. En aquest procés són atesos els aspectes primordials que formen part de la seva globalitat, en la qual es troben immersos els infants durant l'etapa d'infantil, com és el cas de l'afectivitat, la motricitat i el coneixement, aspectes que aniran evolucionant al llarg del cicle (Garcia, 1995).

Aucouturier (2004, p.272) exposa que “la pràctica psicomotriu ha de treballar sobre el sentit de l'expressivitat motriu”, a més afirma que ha de servir per instaurar els processos originaris d'asseguració i la dinàmica de plaer, ja que, sense ells els fonaments del desenvolupament afectiu es veurien afectats. Seguint amb aquest autor, cal destacar que vincula la pràctica psicomotriu amb la maduració psicològica dels infants i al correcte desenvolupament de la seva capacitat afectiva i la superació d'angoixes.

Finalment cal tenir en compte el paper del joc simbòlic i la seva significació dins de les sessions de psicomotricitat. De fet, segons Aucouturier (2004) un dels objectius de la PPA és afavorir el desenvolupament de la funció simbòlica, ja que gràcies a ella s'arribarà al descentrament, i per tant, al pensament operatori. A més, hi ha molts motius per tenir en compte el joc simbòlic. Un d'ells l'expliquen Abad i Ruíz (2011, p.107): “la capacitat de simbolitzar es troba en la base de les combinacions mentals, per això, és lògic pensar que aquest tipus de joc és important per afavorir el desenvolupament intel·lectual de l'infant”.

En resum, la pràctica psicomotriu d'Aucouturier està fortament lligada a la maduració psicològica i té l'objectiu d'aconseguir un correcte desenvolupament tant afectiu, com psicològic, intel·lectual, etc., en els infants. Per treballar sobre aquest procés es basa en l'expressivitat motriu, protagonista de les sessions de psicomotricitat, durant les quals el joc simbòlic agafa un fort protagonisme, a causa de la seva gran significació en el desenvolupament infantil.

És lògic pensar que també serveixen per fer un seguiment de l'estat de l'infant. Gràcies a la natura d'aquestes sessions, en què es provoquen reaccions tan primàries i visceral, es deixa veure l'estat maduratiu o de desenvolupament en què es troben els infants, i per tant si hi ha alteracions o alguna cosa no funciona bé dins aquest, ja sigui provocat per un fet ocasional, com per exemple la separació d'uns pares, o permanent, com pugui ser la detecció d'un cas de TEA.

Per tant, si els infants expressen tantes coses durant les sessions de psicomotricitat, és de vital importància que el psicomotricista escolti atentament tots els missatges que l'infant li està comunicant, i no només, aquells missatges orals. Tenint en compte això, "és important que el psicomotricista i l'educador compreguin el sentit dels missatges no verbals dels infants i que responguin a ell el millor possible" (Aucouturier, 2004, p.151). Cal tenir en compte aquells infants que pel motiu que sigui no dominen el llenguatge verbal i s'expressen sobretot amb el seu cos, sense oblidar que avui en dia, dins les aules conviuen infants de moltes cultures diferents, cada un amb un bagatge i una història personal diferenciada, que matisen i enriqueixen les aules amb les seves característiques. Per tant, ens trobem amb llengües diferents, amb cultures diferents, amb maneres de pensar associades que no poden ser oblidades. L'aula de psicomotricitat ha d'oferir un espai on qualsevol infant pugui arribar a la conquesta del seu entorn, i a més accedir a la comunicació, que suposa la primera condició bàsica per a poder desenvolupar-se harmònicament (Arnaiz, Rabadán i Vives 2008).

Per altra banda, no es pot deixar de parlar de tots els jocs que ocorren durant aquestes sessions i la significació que els dona Aucouturier, com per exemple són els jocs de plaer sensoriomotor o jocs d'asseguració profunda, per exemple, ja que és amb ells que l'infant es manifesta durant les sessions de psicomotricitat. Seguint aquest fil de pensament és interessant que aquest treball enfoqui els jocs de construcció i els processos que involucren i en les produccions que realitzen els infants en aquests jocs durant les sessions de psicomotricitat. Cal remarcar que els conceptes tractats anteriorment influeixen directament damunt aquestes creacions, per la qual cosa podem deduir la gran significació que tenen, ja que, per exemple, de com estiguin fetes aquestes construccions i les accions que es duguin a terme amb elles ens pot dir molt de l'estat psicològic, emocional o intel·lectual de l'infant i actuar en conseqüència.

Objectius, metodologia i estructura

Objectiu general

- Fer un recull de coneixements sobre la psicomotricitat i els processos de creació i destrucció durant les sessions de PPA i les seves implicacions en l'àmbit psicològic, emocional, cognitiu, etc.

Objectius específics

- Analitzar els processos de construcció i destrucció durant les sessions de PPA.
- Analitzar el funcionament del joc simbòlic i l'expressivitat motriu durant les sessions de PPA i la seva relació amb les construccions.
- Analitzar els jocs que involucren les construccions realitzades i els processos que impliquen.

El següent document és un treball de revisió i investigació bibliogràfica sobre la pràctica psicomotriu, més concretament, la creada per Bernard Aucouturier. Així doncs, a continuació es farà una petita introducció a la psicomotricitat, per passar a la pràctica d'Aucouturier en concret. Es parla de la seva metodologia, objectius, fonaments, l'estructuració de les sessions, etc. Seguidament, es farà una anàlisi del joc dins les sessions, sobretot dels jocs de construccions en dues de les fases de la sessió: durant la fase d'expressivitat motriu i la fase d'expressió plàstica. Es tracta la seva simbologia, i els jocs que les prenen com escenari, més precisament els jocs d'asseguració profunda i els jocs d'asseguració superficial.

Introducció a la psicomotricitat

El terme “psicomotricitat” es pot descompondre en «psico», que fa referència a la part emocional i cognitiva de la persona, i en «motricitat», que atén a la part motriu, és a dir, a l'execució del moviment. Aquest primer apropament *a grosso modo* a la definició de psicomotricitat deixa veure la gran influència de visions que es poden desenvolupar sobre ella i les seves implicacions, i per tant que hi hagi una gran quantitat d'autors que han elaborat les seves conjeitures sobre ella. Dit això, no és estrany que, així com exposa Bernaldo (2012, p.20) “existeixin una gran varietat de concepcions que han contribuït a la confusió, ja que s'ha entès simultàniament com una disciplina, com una tècnica i com un sinònim de l'activitat corporal”.

Lorca (2002) estableix el nucli comú entre les diferents definicions de psicomotricitat en la globalitat. Totes elles entenen que l'ésser humà és una unitat psicossomàtica que s'expressa a través del cos i del moviment. Tot i això, sorgeixen les discrepàncies entorn de la naturalesa de la psicomotricitat. Igualment, totes aquestes varietats poden agrupar-se en tres grans blocs: aquells autors, com per exemple poden ser Coste o Le Boulch, que la contemplen com una ciència del moviment, els que com Lapièrre i Aucouturier, Sassano o Bottini l'entenen com una metodologia, i finalment els autors que la conceben com una disciplina educativa, re-educativa i terapèutica, com Arnaiz o Boscaïni.

Anant a buscar l'origen del terme, trobem a Dupré, que va ser el primer autor a utilitzar el terme psicomotricitat en els seus estudis sobre els trastorns mentals associats als trastorns motors, i així, va constatar que existia una íntima relació entre la ment i el cos. Al mateix temps, Wallon, amb els seus estudis sobre els trastorns motors i del desenvolupament mental i el psicomotor, intel·lectual i afectiu, va aportar un millor coneixement de l'infant motor, intel·lectual i afectivament. (Bernaldo, 2012).

És a dir, en un principi la psicomotricitat va estar lligada a la patologia, i no va ser fins al 1960 amb l'obra *Educations psychomotrice et arriération mentale*, de Luis Picq i Pierre, que es va incloure com a terme educatiu (Gamundi, Rieres i Zaragoza, s.f). Aquestes concepcions han anat evolucionant fins a l'actualitat, que trobem dos corrents molt diferenciats; un corrent dirigit i un vivenciat.

Igualment, cal mencionar que existeixen tres plantejaments de treball que enfoquen la psicomotricitat: el treball preventiu, que té com a finalitat detectar i prevenir trastorns psicomotors o emocionals, l'educatiu, que tracta de facilitar la maduració psicomotriu i el terapèutic o re-educatiu, que té com a objectiu la intervenció psicomotriu en persones amb trastorns o alteracions emocionals i de personalitat (Gamundi, Rieres i Zaragoza, s.f).

Un cop fet el recorregut històric, podem parlar de la definició que actualment es considera vàlida i sobre la qual es fonamenten les disciplines. El I Congrés Europeu de Psicomotricitat, el 1996, la va definir com:

Basat en una visió de la persona, el terme psicomotricitat integra les interaccions cognitives, emocionals, simbòliques i sensoriomotrius en la capacitat de ser i d'expressar-se en un context psicossocial. La psicomotricitat així definida té un paper

fonamental en el desenvolupament harmònic i global de la personalitat (Mendiara i Gil, 2003, p.26).

Un cop emmarcat el terme *psicomotricitat*, podem passar a parlar, més concretament, sobre la Pràctica Psicomotriu d'Aucouturier (PPA).

La Pràctica Psicomotriu d'Aucouturier (PPA)

Bernard Aucouturier és un pedagog, educador i professor francès que ha dedicat la seva vida professional a la psicomotricitat, tant des de la perspectiva teòrica com pràctica. Dins la seva carrera, hi destaquen els anys com a professor i director del Centre d'Educació Física Especialitzada de Tours, institució enfocada en la pràctica psicomotriu, destinada tant la pràctica educativa com a la teràpia. A més, un dels punts cardinals de la seva tasca ha estat la formació. N'és un exemple la seva docència com a professor a l'Institut Universitaire de Formation de Maîtres de Tours, durant els seus anys laborals. Sense deixar de banda la seva col·laboració amb altres psicòlegs, neuropsiquiatres i psicoanalistes, destacant sobretot Lapierre, amb qui va crear la Societat francesa d'Educació i de Reeduació Psicomotriu. No és estrany, que després de tants d'anys d'experiència, observació i reflexió en el camp de la psicomotricitat, sigui el creador de la Pràctica Psicomotriu Educativa i Terapèutica, una pràctica que s'ha estès per tot el món. De fet, actualment, existeixen diverses vies de formació de psicomotricistes especialitzats. Un exemple és la ASEFOP (Associació Europea d'Escoles de Formació en Pràctica Psicomotriu), que desenvolupa la seva activitat formadora a través de set escoles oficials, o el mateix Aucouturier, que segueix realitzant conferències i cursos. (Franco i González, 2015).

Abans de passar a parlar de la pràctica en si, cal primer entendre quina és la concepció que té Aucouturier de la infància, així com de la psicomotricitat. Només tenint aquests conceptes clars es pot entendre la filosofia de la PPA.

Pel que fa al concepte d'infància, Aucouturier defensa que l'infant té una manera de ser, d'expressar-se i de pensar, és a dir, té una originalitat i unes característiques pròpies que s'han de respectar, igual que el seu desenvolupament, fugint de pensaments que conceben els infants com adults petits. Els infants tenen necessitat de temps, i a poc a poc, ja se'ls anirà ajudant progressivament a adquirir un pensament més madur. És per tant una concepció filosòfica, psicològica i pedagògica de respecte al desenvolupament de l'infant (Aucouturier, 20015).

Per altra banda, defineix la psicomotricitat com les “estretes relacions que existeixen entre el cos, les emocions i el pensament, existint una relació permanent entre les unes i les altres. És a dir, es tracta de la relació entre el que és somàtic i el que és psíquic” (Aucouturier, 2018, 0:57-1:17 min). En l’infant la sensoriomotricitat es constitueix com la principal via d’expressió del seu món intern, organitzat en contrastos i polaritzacions de conceptes bàsics. El desenvolupament de la personalitat de l’infant i de la seva intel·ligència requereix l’organització i l’estructuració del «jo» i del món, a partir de la conceptualització d’algunes nocions fonamentals, que són descobertes a partir de les seves experiències. En un principi apareixeran polaritzades, projectant a través d’aquestes nocions primitives el seu estat anímic i el món afectiu (Arnaiz et al., 2008).

Així, i de manera general, la PPA, que es troba emmarcada dins el corrent relacional o educació vivenciada, es podria resumir com una ajuda al desenvolupament global i harmònic¹ dels infants a través del cos i de l’expressivitat motriu. Es tracta d’una ajuda especialitzada i concreta, que consta d’un marc, uns objectius, uns medis i que requereix una actitud professional determinada. Dit d’una altra manera, crea les condicions necessàries per arribar a la maduració psicològica de cada individu reconeixent-lo com a subjecte únic i donant la possibilitat a cada infant d’expressar el seu discurs propi, per integrar-lo finalment dins el discurs general del grup, en un marc d’escola emocional i seguretat afectiva (Aucouturier, 2004).

En definitiva, és un itinerari de maduració psicològica a través del cos. En aquest procés seran atesos els aspectes primordials que formen part de la globalitat en la qual es troben immersos els infants durant etapa, com són l’afectivitat, la motricitat i el coneixement, aspectes que aniran evolucionant des d’aquesta globalitat fins a la diferenciació, de la dependència a l’autonomia i d’impulsivitat fins a la reflexió (García, 1995).

Analitzant aquesta definició es poden extreure dos punts cardinals sobre el qual es desenvolupa la pràctica. Primerament, es posa un èmfasi evident en la globalitat. De fet així com expliquen Fusté i Bonastre (2007, p.14) “no es pot negar que els infants viuen i s’expressen globalment. A través de l’observació es pot constatar com les progressives habilitats corporals dels infants estan relacionades directament amb la seva estructuració mental i capacitat de control emocional”. Per tant, s’entén que la globalitat és inherent a l’infant. Per altra banda, no es pot obviar la importància de la utilització de la vivència o l’experiència que repercuteix en totes les

¹ S’entén per desenvolupament global la promoció dels aspectes emocionals, cognitius, físics i psicològics que conformen la globalitat de l’infant.

dinàmiques de la personalitat del subjecte, com és per exemple la utilització i la vivència del joc dels infants per anar assolint els objectius marcats (Gamundi et al., s.f). Aquests dos aspectes enllacen amb el model d'educació vivenciada del qual es desprèn.

La pràctica es dirigeix, principalment, a infants de 0 a 7 o 8 anys i troba la seva base el moviment lliure i el joc espontani des dels primers mesos de vida. Aucouturier argumenta que en el joc espontani existeix una dimensió psicomotriu per excel·lència que posa en evidència l'amalgama de sensacions de tonicitat, de gestualitat, d'emocions, de representacions conscients i inconscients i el plaer d'actuar. És un poderós procés de simbolització contra l'angoixa i la por; el joc està al servei del ser a esdevenir (Franco i González, 2015). A més, els permet posar-se en relació amb si mateixos i amb el món exterior. "És una forma privilegiada d'expressió de l'infant; és vital. Jugar és representar-se, és afirmar la seva existència dins el món" (Aucouturier, 2015, p.208). En conseqüència, té la intenció de permetre que l'infant visqui el joc i el moviment espontani com un procés d'asseguració basat en el plaer d'actuar, el plaer de viure el joc. A través d'ell l'infant pot atenuar les tensions corporals i psíquiques (Aucouturier, 2018).

Com s'ha dit anteriorment, l'objectiu principal de la psicomotricitat és aconseguir el desenvolupament global de l'infant. Per aconseguir tal objectiu, planteja tres objectius generals: afavorir el desenvolupament de la funció simbòlica, afavorir el desenvolupament dels processos d'asseguració i afavorir el desenvolupament del procés de descentrament.

Així, s'acompanya a l'infant pels diferents nivells de simbolització, cosa que permetrà que visquin el procés del *plaer de fer al plaer de pensar el fer* dins un marc de seguretat. Per altra banda, afavorir el desenvolupament dels processos d'asseguració psicològica enfront de les angoixes es fa a través de plaer de les activitats motrius. Es té la intenció que l'infant atenuï el soroll de fons de les angoixes, fins que sigui capaç d'allunyar-les i assumir-les positivament (Aucouturier, 2004). Dins les sessions de psicomotricitat els infants descobreixen els jocs de plaer sensoriomotor i el plaer de simbolitzar i evolucionen molt ràpidament: la motricitat, el llenguatge, la comunicació i el pensament s'alliberen.

Finalment, es busca afavorir el procés de descentrament, que permet l'accés de l'infant al *plaer de pensar* i al pensament operatori. Durant l'etapa d'infantil, els infants es troben immersos en un període en el qual l'aspecte fonamental del seu pensament és l'egocentrisme, cosa per la qual prenen a les persones i objectes, els fa seus i els deforma segons la seva afectivitat i els seus sentiments. A poc a poc, l'acció educativa ha d'ajudar als infants a sortir d'un sistema de

referències centrades en ell mateix per descentrar-se i diferenciar el que és seu d'allò que pertany al seu entorn. És a dir, és una evolució progressiva que permet establir relacions més objectives amb les coses, amb les persones i amb ell mateix (Aucouturier, 2004). Gràcies al descentrament, els infants són capaços d'integrar i analitzar la informació que reben des d'una perspectiva cognitiva i fer una anàlisi conceptual de la realitat, ja que poden efectuar un bon procés de presa de distància que va des de les emocions, a les capacitats sensorials i perceptives, a les intel·lectuals. Dit d'una altra manera, possibilita que els infants siguin capaços de prendre distància de les seves emocions i de la invasió de les fantasies i siguin capaços de realitzar una anàlisi cognitiva de les qualitats dels objectes, dels paràmetres espacials i temporals, realitzar associacions, comparacions i agrupaments, etc. (Arnaiz et al., 2008).

En conclusió, la psicomotricitat es centra a conèixer a l'infant a partir de la seva activitat motriu i desenvolupa una pràctica pedagògica dirigida a descobrir la infraestructura simbòlica que té tota acció espontània, i per tant, les petjades psíquiques de la pulsionalitat. Un cop explicat això, s'entén que la pràctica psicomotriu respecta les potencialitats de cada individu i el seu dret a tenir un lloc dins la societat, deixant de banda les limitacions o dificultats de l'infant, pel que l'interès recau en allò què és i sap fer segons el seu moment maduratiu, i per tant, atén a la diversitat. Dins aquest marc l'infant pot expressar-se a través d'una gran varietat de canals de comunicació, d'expressió i creació, dels quals el principal, com s'ha dit anteriorment, és la motricitat (Arnaiz et al., 2008).

Un cop fet l'apropament al concepte teòric sobre el qual es basa la PPA, toca parlar de la metodologia utilitzada durant les sessions. Com s'ha dit anteriorment, la Pràctica Psicomotriu d'Aucouturier consta d'un marc concret que té l'objectiu de contendre l'evolució de l'expressivitat motriu. L'espai de la sala de psicomotricitat i la metodologia d'intervenció concreta que s'hi utilitza permet als infants viure les seves experiències des del plaer del moviment i de la relació amb els altres i amb l'espai, dialèctica a través de la qual es possibilita que tots els infants puguin arribar a la conquesta del seu entorn (Arnaiz et al., 2008).

Tal com explica Chokler (1999), la sala de psicomotricitat posa a disposició dels infants llocs i materials específics per crear un espai simbòlic assegurador i de sosteniment emocional que és una metàfora del cos de la mare. Així es permet a l'infant recuperar «l'objecte maternant» i apropiar-se d'ell simbòlicament. L'espai és viscut com un espai transicional sobre el qual pot caminar amb tota tranquil·litat.

Amb referència a l'organització espacial de la sala de motricitat s'ha de tenir en compte que s'estructura entorn de dos espais, cada un amb la seva dominància expressiva. Un d'ells està dominat reservat a l'expressió motriu, i per tant, a les activitats de joc motor. El segon, està reservat a l'expressivitat plàstica, gràfica i al llenguatge (Aucouturier, 2004).

Igual d'important que l'organització i gestió de l'espai, tot i que és menys visible a primera vista, és l'administració del temps, ja que per Aucouturier és també un continent psíquic i participa en l'estructuració de la persona. El dispositiu temporal passa per diferents fases successives, que es proposen perquè els infants puguin passar per diferents nivells de simbolització, i així, puguin sentir plaer en un itinerari que podria resumir-se en passar del "cos al llenguatge". El primer temps està dedicat a l'expressivitat motriu (procés d'asseguració per mitjà del joc), el segon a la història narrada (procés d'asseguració per mitjà del llenguatge) i el tercer, finalment, està dedicat a l'expressivitat gràfica i gràfica. La durada de les sessions és variable en funció de l'edat dels infants (Aucouturier, 2004).

Els materials utilitzats al llarg de la sessió es divideixen en materials blans i materials durs. Els primers promouen l'investiment afectiu, els refugis, els contactes, la mal·leabilitat de sensacions, els equilibris i desequilibris i a la fluïdesa de les emocions més primitives. Són exemples els coixins, els matalassos, les teles, etc. Els segons són rígids i fixos, i suporten les transformacions del cos, faciliten l'estimulació laberíntica, les ruptures tòniques i el plaer del moviment. Dins d'aquesta categoria s'hi troben les espatlles, les rampes o els suports elevats entre d'altres (Chokler, 1999).

Per acabar, cal esmentar la importància del rol de l'educador al llarg de la sessió, ja que és ell l'encarregat de dissenyar i gestionar la sessió per tal que tot l'explicat anteriorment es compleixi. Les seves funcions són, entre d'altres, la de dinamitzador de la comunicació, saber escoltar i amplificar situacions d'interès grupal, ser receptiu als possibles bloquejos que es puguin donar en alguns infants, ser mediador entre espais, de conflictes, etc. En aquest sentit, les intervencions són realitzades de manera indirecta, ja que es fa mitjançant la creació de situacions i no actuant directament sobre l'infant (Arnaiz et al., 2008). A més a més, han de tenir en compte totes les formes d'expressió infantil, com són el joc, el dibuix, les construccions... a partir de les quals podrà fer una interpretació de l'estat global de l'infant, i així intervenir segons les necessitats.

Segons Aucouturier (2015) el paràmetre més important al qual han de prestar atenció els psicomotricistes és a l'emoció dels infants, ja que a partir d'ella que es manifestarà el benestar

o malestar. Cal esmentar que resulta de gran importància perquè serà la dimensió tònica emocional la que decidirà el futur desenvolupament de l'infant. Un altre paràmetre a tenir en compte és la simbolització, és a dir, la capacitat de representar-se a través del cos, de representar la història que han viscut, les relacions amb l'objecte maternant, que determinades les capacitats de comunicar. Un altre paràmetre és l'observació del cos a través de les capacitats instrumentals com la coordinació, l'equilibri, etc. Tot això es veu a través del joc.

Pel que fa a l'actitud ha de ser respectuosa: acompanyar l'evolució de les potencialitats de l'infant, donar suport al progrés, escoltar les emocions i comprendre el ritme de desenvolupament de l'infant. En resum, es tracta de donar sentit a allò que fa l'infant, que ha de ser acollit, escoltat, deixant que sigui ell mateix. Es tracta d'una pedagogia en la qual l'infant està en el centre del dispositiu educatiu. Això significa que es comparteix l'experiència, la recerca individual i col·lectiva, que són fonamentals en l'eclosió i en l'estimulació de la intel·ligència. Compartir els seus propis coneixements musculara la intel·ligència.

Un exemple d'això explicat fins ara són els jocs que involucren l'infant i el psicomotricista. Aquests possibiliten que els infants posin a prova les seves angoixes i pors des d'un marc de seguretat afectiva, per la qual cosa seran capaços de controlar-la. Quan l'infant juga a caure mentre el psicomotricista el té ben subjecte, li permet dissociar el joc de caure de l'angoixa de caure (no només per a caure físicament, sinó a què se'l deixi caure afectivament). El psicomotricista ha de ser conscient de les reaccions de l'infant durant aquest procés i actuar en conseqüència. Si no es respecta la seva expressió emocional, l'infant pot viure retencions emocionals que poden crear greus trastorns psicològics i somàtics.

Finalment, s'ha de mencionar que per a Aucouturier (2004) les tres finalitats de l'educació són comunicar, crear i pensar, ja que responen a un model educatiu ampli i coherent, en el qual es troba inclosa la pràctica psicomotriu educativa i preventiva. Si ajudem a l'infant a convertir-se en un ésser de comunicació, reflexió i creació estarem donant majors oportunitats per accedir al descentrament.

La simbologia de l'acció i els fantasmes d'acció

Per entendre la PPA és necessari entendre les concepcions psicològiques que la fonamenten. Així doncs, aquest apartat intentarà posar una mica llum sobre l'origen de l'acció, la seva simbologia i els fantasmes d'acció.

Aucouturier (2004) defineix l'acció com una funció d'adaptació de la qual s'ha de destacar el seu caràcter vital. En resum, l'infant utilitza l'acció com un mitjà de supervivència que té com a objectiu produir un efecte sobre allò que l'envolta, és a dir, té una intenció transformadora, que esperar la reciprocitat per part de «l'objecte»². Igualment, a través de la satisfacció de les necessitats i la transformació de «l'objecte» l'infant obté plaer, és a dir, l'acció és plaer per a l'infant. Un exemple de tot això és el plor de l'infant, causat per la necessitat de menjar i que té com a intenció provocar un efecte sobre la mare per tal que l'alimenti.

Les accions que tenen èxit s'aniran repetint i s'interioritzaran les seqüències de transformació que han produït. Aquestes seqüències s'anomenen engrames d'acció i construeixen l'afecte de plaer. Són la llavor dels escenaris fantasmàtics d'acció, i per tant de l'activitat onírica i dels desitjos inconscients arcaics a partir de la qual es desenvolupa l'activitat psíquica, que troba la seva representació en l'expressió no verbal. Per altra banda, també s'interioritzen les seqüències sorgides del fracàs repetit de les accions de transformació, que produeixen desplaer a l'infant i construeixen l'afecte de desplaer. A partir d'elles es creen els engrames d'inhibició que són el gresol de les representacions corporals o somatitzacions, de la por i de la fixació. Aquests dos tipus d'anagrames s'interrelacionen i formen l'estructura tònica-afectiva bàsica de cada individu, que és l'origen dels hàbits posturals i motors que persistiran tota la vida (Aucouturier, 2004).

Cal fer un petit incís en la idea que de la relació entre l'afecte de plaer i de desplaer depèn l'estructura tònica-afectiva de les persones. Com s'ha explicat anteriorment, el to muscular és el grau de tensió dels músculs del cos, que es troba estretament connectat amb les emocions i a més, està en la base de la relació i la comunicació amb els altres (Arnaiz et al., 2008).

Aquesta relació afegeix a l'acte motor una connotació afectiva no necessàriament conscient o intencionada (Lapierre, 1997). Per tant seria correcta dir que les tensions psíquiques es manifesten en tensions musculars. Segons Camps (2006) les petjades de plaer i desplaer,

² Objecte com a cos extern a nadó que es relacionen amb ell i ajuden al seu creixement i desenvolupament òptim de les competències indispensables (per exemple la mare).

juntament amb la qualitat de l'investment dels altres sobre l'infant, es troben en la base del continent psíquic³ i progressivament en una representació de si mateix, que configura la totalitat corporal⁴, que el durà a la construcció de la identitat personal.

Tornant al tema del fracàs dels processos de transformació, és necessari mencionar que es viuen com a esdeveniments efectius dolorosos, deixant una petjada que no té un lloc psíquic per falta d'organització mental i són la causa de les angoixes arcaïques de la pèrdua del cos. Són exemples l'angoixa de caure o l'angoixa de la falta de límits, entre d'altres. Les angoixes⁵ arcaïques són el precedent de les angoixes futures, i si no són tractades adequadament, donant la possibilitat a l'infant de fer-hi front i contenir-les poden impedir el plaer de ser un mateix.

Un cop explicat això, cal preguntar-se quin és el motor que impulsa a l'infant a actuar. Per entendre-ho ens hem de remuntar-se al concepte freudià de pulsio, entès com l'impuls biològic que té la funció de conservar la integritat del cos, és a dir, es tracta d'un impuls de supervivència.

En un principi s'utilitza de cara a les necessitats fisiològiques que s'han de cobrir per mantenir l'organisme viu, però a poc a poc, aquest impuls deixarà petjades en el psiquisme, records de plaer i de benestar que neixen dels impulsos satisfets pels altres, cosa que ocasionarà que els infants registrin records de plaer vinculats a aquest impuls (Arnaiz et al., 2008). Aquests records també tenen una funció compensatòria, ja que seran utilitzats per l'infant en moments de desplaer o malestar ocasionat per les carències de satisfacció de les seves necessitats.

Per Aucouturier (1995) des del moment que hi ha records l'impuls biològic es converteix en pulsio, ja que els records poden ser considerats com un esbós de mentalització; seran les primeres fantasies o evocacions. Per tal que comencin és necessari que es produeixi l'absència de la situació de benestar perquè l'infant iniciï la cerca d'una altra cosa i així evocar el record del plaer viscut. Aquesta evocació mobilitzarà profundament i globalment a l'infant a través d'una energia psíquica que es traduirà en moviments externs.

Així, en un primer moment el plaer està lligat a la satisfacció de la necessitat; l'estat d'impulsivitat motriu que manifesta en no ser satisfetes es substitueix per una situació de plaer

³ Capacitat de l'infant per contenir la intensitat de les descàrregues d'afecte i de pulsio.

⁴ Relació dialèctica entre el cos entès com un instrument i el cos entès com una imatge, que es manifesta a través de les emocions.

⁵ Angoixa com a opressió del cos a causa de les tensions tòniques excessives que limiten l'expansió del plaer i la constitució de la unitat.

en la qual es conjuguen dues variables: la satisfacció de l'òrgan que produïa la pulsio i la disminució de les tensions del cos. El nadó memoritzarà com records de plaer la sensació que ha tingut durant la satisfacció de la seva necessitat, creant així la unió més arcaica entre el soma i la psique. En un segon moment, l'infant busca els records de les sensacions de plaer independentment de la satisfacció de la necessitat, naixent així una dinàmica psíquica molt elemental on es pot intuir la primera organització psíquica (Arnaiz et al., 2008). Una de les funcions d'aquesta cerca del plaer té l'objectiu de camuflar una realitat insatisfactòria centrant-se en els records de benestar. Aquest és l'origen de la vida fantasmàtica i per tant, de la vida imaginària inconscient i després de la conscient. En aquest moment, de fet, de la perspectiva cognitiva, es dona l'inici del joc simbòlic.

Recapitulant, quan l'infant és sotmès a una situació de desplaer recorre al record d'un moment de plaer conduït per la pulsio. Aquest procés ve acompanyat d'un fet que resulta clau per la PPA: la reproducció de l'acció que li va proporcionar plaer, originant així, els fantasmes d'acció. Per a Aucouturier (2004, p.52) el fantasma d'acció és “una representació inconscient de l'acció, és el desig i el plaer de recuperar «l'objecte» i d'actuar sobre ell”. Una representació il·lusòria de l'acció, destinada a amagar la realitat permet que el nadó pugui recuperar l'objecte perdut i actuar imaginàriament sobre ell obtenint com a resultat la seguretat afectiva i el plaer. En conseqüència, la pulsio, que es troba lligada als afectes de plaer i desplaer, i la recerca de benestar són indissociables (Arnaiz et al., 2008). Un exemple d'aquest procés seria el següent: el nadó comença a tenir gana però no rep una resposta immediata per part de la seva mare. Davant aquesta insatisfacció, l'infant recorre al record de quan aquesta necessitat fou satisfeta i comença a reproduir l'acció que li proporcionà aquesta satisfacció, és a dir, es podria dir que s'imita a si mateix, posant-se els dits dins la boca i xuclant intenta recuperar les sensacions de l'acció de mamar. Així doncs, la reproducció de l'acció és l'eix de l'activitat fantasmàtica.

Amb els fantasmes d'acció es posa de manifest una nova organització mental, s'inicia la primera activitat creadora, el primer pensament separat de la realitat. Per altra banda cal tenir en compte que sorgeixen de la transformació dels impulsos biològics i que per tant, mantenen sempre el seu caràcter pulsional. Segons Aucouturier (2004, p.54) “són sàdics, persecutoris i omnipotents i estan dirigits a «l'objecte» d'amor, per la qual cosa han de ser progressivament continguts [...] dins un entorn afectiu, coherent i tranquil·litzador”.

Quan estan continguts els fantasmes d'acció es transformen, perdent l'energia pulsional, originant accions simbòliques que integren la realitat i garanteixen el plaer de la unitat i la

continuitat de l'objecte durant la seva absència. Utilitzant-los l'infant pot aconseguir els seus objectius: apropiarse de l'objecte amb plaer i segons els seus desitjos pot aferrar-se a ell per la seva seguretat afectiva i separar-se per diferenciar-se i conquerir la seva identitat i la seva independència (Aucouturier, 2004).

És a dir, els fantasmes d'acció juguen un paper clau dintre de la dinàmica entre la pulsio d'afecte i la pulsio de domini. Cal fer un petit incís per explicar la importància d'aquesta relació. La pulsio d'afecte és entesa com la funció de desig i afecte cap a «l'objecte maternant», que es tradueix com la dependència amb la mare a través del contacte, de la mirada, el to, etc. Així, l'infant troba plaer estant molt a prop de l'altre, tot i que l'acció contrària, el distanciament, també és necessari per evolucionar. D'aquesta manera l'infant entra dins la dinàmica d'apropar-se i allunyar-se de l'altre, apareixent la pulsio de domini, que permet a l'infant centrar-se en el seu propi cos i dominar-lo per poder dirigir-se cap a l'altre i cap a la conquesta del món (Arnaiz et al., 2008).

Per altra banda si els fantasmes d'acció són mal continguts, per la dificultat d'interrelacions, es manté la pulsionalitat, que pot arribar a ser excessiva i manifestar-se a través de trastorns psicossomàtics provocats per la intensitat de les angoixes arcaiques.

L'expressivitat motriu

El terme expressivitat motriu va dirigit a significar la manera única, original i individual de ser, d'estar a l'espai a conseqüència del funcionament psíquic de l'infant. Es podria definir com l'expressió de la història profunda de l'infant, lligada a les pulsions d'afecte i domini a través del cos, de l'espai i del temps. Junt amb aquesta manera d'expressar-se a l'espai per mitjà del cos, existeix també una manera de ser psíquica a l'espai que s'expressa per mitjà del pensament i del llenguatge, i que manifesta la unió entre el soma i la psique (Arnaiz et al., 2008).

L'expressivitat motriu és la manera que cada infant té de manifestar el plaer de ser ell mateix, de construir-se d'una manera autònoma i de manifestar el plaer de descobrir i de conèixer el món que l'envolta. L'expressivitat motriu, doncs, és la base que a partir de la qual treballen tots els psicomotricistes (Aucouturier, 2004).

Segons Aucouturier (1993), existeixen tres àmbits d'expressivitat motriu que s'expressen a través de diverses formes lúdiques. El primer nivell es correspon a les sensacions internes del cos, especialment lligades al sistema laberíntic, depenent d'ell les sensacions d'equilibri. Està lligat a diverses experiències motrius com el plaer de pressionar, d'empènyer, el plaer de la caiguda, el plaer de l'equilibri, etc. El segon nivell es centra en les experiències de plaer-desplaer, imatges i vivències sorgides a partir de la trobada amb la mirada de l'altre. Són exemples el plaer d'entrar i sortir, d'aparèixer i desaparèixer, el plaer d'amagar-se, el plaer de desordenar, etc. Finalment, el tercer nivell d'expressivitat motriu fa referència a l'aparició del "com si", que es tradueix en la proliferació dels jocs simbòlics i dels jocs organitzats o sensoriomotors. Dins d'aquesta categoria es troba el joc simbòlic i el plaer de pensar.

Seguint amb el mateix autor, Aucouturier (2004) explica que cal tenir en compte que l'expressivitat motriu necessita certes condicions per emergir. L'alliberació dels fantasmes d'acció només és possible en un ambient de seguretat afectiva en què l'infant pugui viure el plaer de l'acció i el plaer de la transformació tònica i emocional. Així doncs, s'ha de considerar la variabilitat de l'expressivitat motriu en funció de la seguretat afectiva que l'adult ofereix a l'infant. D'aquesta manera en un marc assegurador constituït per un espai i un material que es posa a disposició de l'infant i mantingut per la disponibilitat de l'acollida i per l'escolta emocional del psicomotricista, l'infant es sentirà acollit i capaç de viure sense reserves la seva expressivitat motriu carregada intensament d'afecte de plaer.

El mateix autor defensa que l'expressivitat motriu anirà perdent gradualment la seva energia pulsional a causa del desenvolupament de les seves capacitats de simbolització, al desenvolupament de la seva identitat i del llenguatge. Igualment, cada infant manté l'originalitat en la seva expressivitat motriu que manifesta la qualitat tònica i afectiva de les seves primeres relacions no verbals.

El joc simbòlic durant les sessions de PPA

Així com expliquen Abad i Ruiz (2011) des de la infància pertanyem al joc simbòlic pel fet de construir-nos activament dins la humanitat. Aquesta acció no ens abandona mai i resulta ser un mecanisme exitós d'adaptació al medi en el qual ens ajustem la nostra existència com a animals

simbòlics que som, per la nostra capacitat per projectar amb el pensament allò que no existeix. No vivim sols en un món purament físic, sinó que ens hem d'adaptar, cada vegada més, a la sofisticació d'un univers simbòlic.

Participam, doncs, en la sinècdoke del desenvolupament humà en la seva totalitat, ja que en algun moment de la nostra infància deguérem connectar amb el “tot” en una autèntica revolució psíquica, doncs compenguérem que els signes expressaven alguna cosa i servien per comunicar un missatge que un altre podia entendre per satisfer els nostres desitjos (Abad i Ruiz, 2011, p.17).

El joc simbòlic és utilitzat pels infants amb diverses finalitats: per una banda és una estratègia per incorporar el món exterior per la imitació que fan de situacions i personatges, així com també és una bona estratègia per establir relacions, és a dir, per a socialitzar. Per altra banda, a través del joc simbòlic els infants expressen les seves emocions i la seva vida fantasmàtica més profunda que es manifesta a través d'un seguit de mediadors com són la mirada, el gest, la postura, el llenguatge, etc., cosa que l'ajuda a desenvolupar la seva personalitat. També, a mesura que viu els personatges de la seva vida familiar i social, superant així, els sistemes de normes i conflictes que li ha imposat l'adult. Per altra banda, permet a l'infant accedir al món cognitiu a través del joc simbòlic i del llenguatge, a més de permetre'ls prendre consciència de la realitat exterior i de la seva pròpia realitat. A més, el joc simbòlic permet seguir construint el seu continent psíquic (Arnaiz et al., 2008).

És pura acció espontània i lliure, ple de significat. Sorgeix des de la seguretat i el benestar, però també pot aparèixer des de processos interns del psiquisme infantil, siguin conscients o inconscients, que manifesten inquietuds, pors, necessitats o desitjos, aspectes profunds que no poden ser expressats amb paraules i que poden trobar una sortida a través del joc (Abad i Ruiz, 2011). Aucouturier (2004) exposa que la funció simbòlica sorgeix a partir del sentiment de pèrdua, ja que és la capacitat representativa que implica l'evocació d'un objecte físic, sobretot situacions de separació, absència i pèrdua amb la figura materna viscudes dins un marc de seguretat i que té com a objectiu la protecció de la personalitat enfront de les angoixes i els conflictes.

Sabem que la disposició per fer joc simbòlic ve donada per l'adquisició de la funció simbòlica, i que la capacitat de simbolitzar està en la base de les combinacions mentals i per tant, podem assumir que és essencial per al desenvolupament de l'infant (Abad i Ruiz, 2011), De fet, cal

recordar que afavorir el desenvolupament de la funció simbòlica és un dels objectius principals de la pràctica psicomotriu d'Aucouturier.

Pel que fa al rol de l'educador, ha d'afavorir, amb els materials i els llenguatges, una dinàmica que permeti viure el fet emocional a través de l'investiment simbòlic dels materials i de la situació. Per tant, ha de potenciar la comunicació i la creació des de la dimensió del "com si", és a dir, des del simbòlic, per a potenciar l'accés a les funcions de pensament (Arnaiz et al., 2008).

Dins la PPA podem trobar dues categories de jocs simbòlics: els jocs simbòlics d'asseguració profunda i els jocs d'asseguració superficial, que seran explicats posteriorment.

Estructuració de les sessions de psicomotricitat

L'evolució psicològica i motriu dels infants exigeix un marc que la contingui. Per això durant les sessions de psicomotricitat es dota als infants d'un espai i d'un temps, explicat anteriorment, que es troba classificat en dos moments. L'organització de les fases durant les sessions de psicomotricitat és un enquadrament que emmarca, delimita, conté el procés, separa el que està dins del que està fora i permet construir les condicions necessàries per al desenvolupament i l'aprenentatge.

Ritual d'entrada

Es tracta del primer moment de la sessió de psicomotricitat. Els infants entren a la sala, on són acollits individualment pel psicomotricista. Un cop ja s'han canviat la roba i tret les sabates, s'asseuen en rotllana. Segons Aucouturier (2004) aquest moment té la funció de diferenciar la sessió de psicomotricitat, en què es dona importància a la motricitat, d'altres moments de la jornada escolar i per preparar als infants per actuar en l'àmbit simbòlic.

Fase d'expressivitat motriu

És el temps per a la sensoriomotricitat i el joc simbòlic. És el moment central de la sessió. Ocupa la major part del temps i es va desenvolupant com una història amb una part inicial on apareix la pulsio, que és acollida a través d'activitats que faciliten la seva expressió i contenció; una part central en la qual es desenvolupen els diversos arguments, el nòdul de la

narració; i una part de desencadenament on es cerquen els infants de les activitats per poder passar a altres nivells d'expressivitat més distanciada (Arnaiz et al., 2008).

Fase de la història

Aquesta fase està dedicada a la narració o explicació de la història. El conte permet al psicomotricista fer relacions amb els jocs d'asseguració profunda i per això el temps dedicat a la història és un joc d'asseguració profunda per mitjà del joc simbòlic i del llenguatge (Aucouturier, 2004). Es pot considerar aquest moment com una prolongació a un altre nivell del fet viscut, que facilita l'accés al moment de la representació. Ajuda a l'infant a descentrar-se i a integrar les emocions en les imatges mentals, a construir una seqüència de l'experiència viscuda (Arnaiz et al., 2008).

Fase d'expressivitat plàstica i gràfica

Es tracta d'un moment per agafar distància de les sensacions viscudes a través de les activitats sensoriomotors i simbòliques. Mitjançant els materials plàstics l'infant experimenta la possibilitat de plasmar allò que ha viscut a les fases anteriors (Arnaiz et al., 2008). Per altra banda, dins aquesta fase també es dona l'oportunitat de fer construccions, i amb ambdues activitats es pretén que els infants accedeixin a la competència que exigeix aquest altre nivell de simbolització i també accedir al descentrament (Aucouturier, 2004).

Ritual de sortida

El ritual de sortida és indispensable per acabar la sessió de psicomotricitat. El ritual pot variar en funció de les necessitats dels infants i té l'objectiu de fer tornar als infants a la realitat de la sala de psicomotricitat. Per aconseguir-ho, la pràctica que es repeteix a totes les sessions de psicomotricitat independentment de les activitats realitzades en el ritual de sortida és fer que els infants recullin el material utilitzat durant la sessió (Arnaiz et al., 2008).

Jocs de construcció i destrucció

Abans de començar a parlar de la significació que tenen els jocs de construcció dintre de les sessions de psicomotricitat, cal fer una introducció sobre el concepte tradicional d'aquests tipus de joc, i és que no es pot ignorar la gran tradició que tenen dins l'educació. El seu origen pot situar-se al voltant del treball de Froebel, qui va dissenyar una sèrie de materials per tal de

convidar als infants a construir (de Castro i Escorial, 2006). Després d'aquesta experiència, la construcció va quedar fortament arrelada a l'educació, i és que resulta ser una activitat molt rica. A partir de les peces de construcció es construeixen formes de la vida (objectes quotidians), formes del coneixement (representació de relacions matemàtiques i físiques) i formes de bellesa (buscant l'aspecte estètic de la construcció a través de patrons). Un altre autor dona suport a les idees de Froebel és Piaget, qui també dona molta importància als jocs de construcció. Segons ell, són molt més elaborats que els jocs simbòlics, que tindrien com a principal objectiu la protecció de la personalitat enfront de les angoixes i els conflictes (Aucouturier, 2004).

Normalment es sol centrar el discurs de la construcció en l'aspecte matemàtic, però no es pot ignorar que fent això s'aconsegueix una visió esbiaixada del joc en la seva totalitat. Les matemàtiques només ajuden a comprendre una petita part de la vivència, i tot i que els aprenentatges esmentats anteriorment es troben implícits en totes les accions constructives, Aucouturier no els utilitza de base per introduir la construcció dins la seva pràctica. En contraposició es decanta més a analitzar la simbologia de la construcció en el desenvolupament psicològic i emocional de l'infant i les utilitza per entendre el seu moment evolutiu. D'altra banda, tampoc es pot obviar, que dins les sessions de PPA, la construcció no només es queda en el fet o l'acció constructiva, sinó que, un cop alçada l'estructura, serveix com a escenari per molts altres processos, que seran explicades més endavant.

Un cop fet aquesta aclaració sobre l'origen dels jocs de construcció i aquelles funcions que tenen associades per tradició, podem passar a veure quines altres competències els hi atribueix Aucouturier.

De manera paral·lela és necessari recordar segons Aucouturier (2004) per a què serveixen els jocs, que ell anomena «formes lúdiques». Els jocs serveixen a l'infant per assegurar-se i els permeten trobar els recursos simbòlics per reduir i contenir les angoixes, i així, desenvolupar una bona imatge d'ells mateixos. A més, també els permeten experimentar el plaer renovat que els proporciona el seu progrés en afrontar les dificultats externes i experimentar, sense sentir-se en perill, les frustracions que tot ésser humà ha de superar.

Un cop fet aquesta aclaració, es pot passar a parlar de què signifiquen els jocs de construcció per Aucouturier dins les sessions de PPA. Per una part, Bonàs (2005) defensa que, segons el creador de la pràctica, estan lligats a la capacitat de simbolització, a més de facilitar l'estructura del pensament i del llenguatge. Per altra banda, Aucouturier (2004) afegeix que aquests tipus

de jocs duen cap a la dimensió creativa, i per tant es troben lligats sobretot amb el plaer de crear i al dur als infants cap a la realització d'activitats de creació es permet que passin a un nivell major de simbolització per accedir així al descentrament. A més, també estan vinculats amb el plaer de comunicar i pensar, sigui durant el procés constructiu o durant els jocs que després les tenen com escenari. Així, es pot deduir que els jocs de construcció estan estretament relacionats amb les finalitats de l'educació que planteja Aucouturier.

Un altre punt important que es deriva de la construcció, és que d'ella neix l'oportunitat de destrucció, i al seu torn de la destrucció neix la reconstrucció. Així, permeten crear, construir i destruir per tornar a construir. Segons Winnicott (1979) la destrucció allibera les representacions mentals, però també allibera allò que pertany a la dimensió tònica-emocional. L'alliberació de l'energia que té lloc en empènyer afavoreix la disminució de tensions tòniques, no només musculars, sinó també de la via visual, auditiva i cutània, és a dir, de la sensibilitat exteroceptiva. Aquesta alliberació de tensions és molt important per a mobilitzar i alliberar les emocions. Recordem l'íntima relació entre el to muscular i les emocions. Segons Camos (2006), aquests jocs permeten fer un treball sobre les sensacions internes sobre el to muscular, el control del cos, estant en la base de l'estructuració del «jo» corporal. Per altra banda, Abad i Ruiz (2011, p. 54) “el significat simbòlic dels jocs de destrucció està relacionat amb el desig de separar-se i de ser un mateix [...] i ens ajuden a consolidar la nostra identitat i capacitat d'elegir”.

Així doncs, s'entén que els jocs de destrucció poden ser tan rics com els jocs de construcció si l'acompanyament que es fa és adequat. Cal tenir en compte que perquè aquests jocs proporcionin a l'infant la seguretat que necessita, se li ha de permetre destruir en un context clar i sense culpabilitat. Si l'angoixa de destrucció es fa obsessiva, la pulsionalitat destructora prohibida envaeix constantment la vida psíquica destruint el plaer de comunicar, crear i pensar (Aucouturier, 2004). Per sort, la sala de psicomotricitat permet ubicar aquests dos processos dins un marc de seguretat afectiva i contenir-los adequadament,

Un altre factor a tenir en compte és la dinàmica entre la destrucció i la reconstrucció, ja que mostra indicis altament reveladors dels fantasmes infantils. La destrucció compulsiva i indiscriminada, el temor a destruir, la tolerància a l'oposició de l'altre, l'angoixa enfront de la dispersió, el sotmetiment a l'adult, la intolerància del temps necessari de reconstrucció.... Les emocions que apareixen, que s'inhibeixen, es descontrolen o es comparteixen reten compte de l'estructura del continent psíquic de l'infant i de les situacions relacionals que el posen en risc (Chokler, 1999).

Jocs de destrucció i construcció durant l'expressivitat motriu

Tot just acabar el ritual d'entrada, els infants entren amb contacte amb la fase d'expressivitat motriu a través d'un moment de destrucció. De fet, un dels instants més icònics de la PPA és la destrucció de la murada; els infants es col·loquen disposats a sortir corrents cap a la torre de coixins i l'avís del psicomotricista els permet deixar de retenir més els seus desitjos. Aquesta murada és una provocació per a l'infant, ja que la seva destrucció allibera les representacions mentals a l'hora que les tensions tòniques-emocionals i romp l'ordre creat per l'adult sense culpabilitzar-se. És un moment que permet viure amb molta intensitat el plaer de la unitat corporal i es troba molt lligat amb la vivència dels jocs presimbòlics com aparèixer-desaparèixer o agrupar dispersar mitjançant la sorpresa present dins aquests jocs, que és la mateixa sorpresa de veure caure la murada de coixins (Arnaiz et al. 2008).

La riquesa i importància d'aquest moment ha fet que els infants l'hagin impost com indispensable. Consta de dos aspectes que el fan ser així de ric, Primer de tot, durant el moment inicial, quan els infants es preparen per córrer cap a la murada, contenen i retenen els seus impulsos i desitjos en un lapse de temps on la impaciència es fa notòria. Finalment, amb la consigna del psicomotricista els infants s'alliberen i comença la catarsi col·lectiva.

Cal fer un petit incís pel que fa al material; es tracta d'un material bla que permet l'investiment afectiu, els refugis, els contactes, la mal·leabilitat de sensacions, els equilibris i desequilibris, la fluïdesa de les emocions més primitives. Són sobretot els coixins de goma-espuma típics de les sessions de psicomotricitat.

El conjunt de tot l'explicat provoca que s'afavoreixen els jocs de seguretat profunda, de descàrrega, de destrucció i reconstrucció i moviments primaris. Es comença així per una raó; els jocs de seguretat profunda mobilitzen les sensacions, emocions i el to amb poques imatges, és a dir, permet a l'infant fer un recorregut ontogènic de la formació del seu pensament, ja que durant l'itinerari de la sessió té la possibilitat de realitzar el mateix camí que segueix el desenvolupament del seu pensament des del naixement. En conseqüència, es comencen per jocs arcaics per acabar amb el joc simbòlic (Arnaiz et al. 2008).

Segons Aucouturier (2004) es tracta d'una acció col·lectiva que allibera una intensa emoció compartida i que es du a terme en un clima d'alegria comú. Empènyer, tirar, enfonsar aquelles construccions fetes i reconstruïdes per l'adult adquireix un sentit profund en la relació amb l'altre.

Cal remarcar que és una acció que no es viu amb pèrdua, culpabilitat o amb tristesa, emoció associada a la destrucció. El punt clau és que no s'està destruint al psicomotricista sinó la seva construcció simbòlica, obrint realment el camí a l'acció i al llenguatge. "És la desculpabilització de la destrucció simbòlica de l'altre, pel plaer compartit amb el psicomotricista, en la provocació i l'oposició recíproca, en el joc de forces i tàctiques per vèncer, oposar-se i defensar" (Chokler, 1999, p.6). Al mateix temps, dialècticament, reafirma la continuïtat de l'altre. La destrucció no implica la desaparició, sinó la reconstrucció i la permanència, la continuïtat en la discontinuïtat.

Aucouturier (2004) el defineix com un moment molt important que s'ha de perllongar en el temps, per la qual cosa el psicomotricista ha d'anar oferint una certa resistència, per tal que l'infant pugui triomfar sobre l'adult. És interessant constatar el plaer dels infants quan empenyen l'adult per mitjà dels coixins quan el psicomotricista ofereix resistència a la destrucció, però permet que els infants guanyin; exercir la seva força contra un adult, és mostrar el seu desig d'allunyar-lo per comprovar la seva capacitat de domini i afirmar la seva pròpia identitat. Es pot observar que quan al llarg de les sessions s'ha viscut suficientment el plaer de la destrucció, els temps dedicat a la destrucció s'acurça i la destrucció de la pila de coixins és només una excusa per començar la sessió de pràctica psicomotriu. Finalment, cal remarcar que:

El plaer de jugar la destrucció no ha de quedar-se en la pèrdua, sinó al contrari; l'estructura de la murada es destrueix, es dispersa, però sempre queda la possibilitat de reconstruir-la totes les vegades que sigui necessari, si és possible amb la col·laboració dels infants, perquè puguin estar segurs respecte al fet que destruir no significa perdre per sempre (p.177).

En conclusió, segons aquest autor, "el plaer de destruir descarrega tensions tòniques i conté emocionalment, proporcionant fluïdesa tònica que fa disponible l'acció i la transformació tònica-emocional" (pp.179-180). És a dir, que l'infant serà cada vegada més capaç d'accedir al descentrament.

Lligat amb el tema de la destrucció cal parlar sobre els infants que es sotmeten a la destrucció, i és que es pot sentir molt plaer vivint els desequilibris i les caigudes provocades per l'altre. El plaer de la passivitat pot considerar-se un joc amb els mateixos límits que exigeix prestar molta atenció a les reaccions tòniques-emocionals dels infants, ja que, en el desequilibri, plaer i desplaer poden estar molt pròxims. El plaer de destruir evoluciona sempre cap a jocs de plaer sensoriomotor que permeten poder perdre els límits mantenint la sensació de ser un tot unificat.

Sentir el plaer sensoriomotor d'un embolcall cinestèsic i sensorial fa tenir la unitat d'un mateix, representació de la qual es projectarà a l'espai per mitjà de les construccions simbòliques, especialment del símbol de la construcció de la casa (Aucouturier, 2004).

Així, els infants comencen a construir amb les peces que han quedat disponibles després de la destrucció de la murada. Amb ells construeixen i destrueixen repetides vegades, implicant els processos ja explicats anteriorment. Però ara cal afegir-hi un nou matís: l'objectiu fonamental que es pretén amb les construccions de coixins d'espuma, és que, una vegada realitzades, l'infant estableixi en elles el joc simbòlic.

El joc simbòlic en les construccions: l'espai-casa

Així doncs, les construccions estan vinculades amb el joc simbòlic. És interessant prestar atenció al desenvolupament de les construccions pel que fa a aquest tipus de joc. Així com assenyala Arnaiz, Rabadán i Vives (2008) en un principi l'infant cerca un espai-niu on amagar-se i acumular material, i no espais per jugar. A continuació, comença a fer construccions lineals, és a dir, d'un coixí darrere l'altre. Normalment, l'infant investeix aquestes construccions com a llits per descansar o evocar escenes familiars. De fet, Aucouturier explica que el llit és el primer embolcall simbòlic, i per tant un lloc de seguretat (Abad i Ruiz, 2011). Seguidament, apareix la construcció en ortogonalitat, que permet a l'infant iniciar les construccions quadrades, que seran anomenades «cases». A poc a poc, aquestes formes aniran diversificant i enriquint a mesura que l'infant va evolucionant; aniran apareixent portes, que poden estar tancades o obertes, teulades... Arnaiz i altres (2008 p.107) expliquen que “totes aquestes formes tenen un sentit simbòlic, el pas de l'interior a l'exterior, protegir-se, tancar-se, estar disponible pels altres, no deixar-se veure per l'adult o pels altres en situacions íntimes”.

Abad i Ruiz (2011) afirmen que construir és produir coses que, a l'erigir-les, disposen un lloc i atorguen un espai ple de sentit que s'obre a la vegada en viure en ell. Segons Heidegger (2001, p.118) “l'essència de construir és deixar habitar”. De fer, habitar i construir estan estretament vinculats amb pensar, perquè, igual que pensar, construir obre el ser, crea un món, un espai i en habitar es percep el sentit d'aquest espai i pensar acull i instal·la el ser.

En la sala de psicomotricitat la construcció de cases apareix per la necessitat de crear refugis on ocultar-se o descansar, a partir dels jocs d'amagatalls o per l'excés de moviment per exemple. Estan fetes a partir de coixins d'espuma i teles, i poden contenir mobiliari com per exemple llits, portes, finestres, etc. (Abad i Ruiz, 2011).

Així com explica Abad i Ruiz (2011), el joc de construir cases és un joc universal. Els infants construeixen cases per reproduir amb més fidelitat i, realment, és només una altra configuració dels espais niu, però associat a formes arquitectòniques.

Segons Aucouturier (2004, p.177) “la casa simbolitza un recinte protector contra la pulsionalitat dels fantasmes d’acció. És el resultat de les successives representacions de tots els embolcalls de la representació d’un mateix”. No podem oblidar que la casa és una metàfora del cos amb relació a l’entorn, amb les seves obertures, tancaments i estances, que simbolitzen la història de plaer i desplaer de les experiències corporals de l’infant. Abad i Ruiz (2011) suporta aquesta idea afirmant que la casa és una extensió de la persona, una segona pell, que exhibeix així com amaga. Casa i cos es troben en una contínua interacció.

És un lloc de refugi i llibertat en què es poden fer realitat els desitjos que no poden ser expressats en família. A dins es viu la regressió, la immobilitat, la protecció i l’omnipotència de sentir-se protegits dels objectes dolents que es queden fora, mentre que els bons es queden dins. La casa és un lloc d’ensomni en què l’imaginari funciona a ple règim i en què l’infant es sent protegit. Un símbol molt pròxim al centre matern (Aucouturier, 2004, p.178).

Pel que fa a la simbologia, el psicomotricista ha de prestar atenció a aquells elements que li poden donar certa informació sobre l’estat maduratiu de l’infant. Segons Aucouturier (2004) són importants les formes i l’estructura de la casa, a més de la importància que es dona al llit com a primer embolcall simbòlic. Per altra banda, també és important el tipus de joc que es dona dins aquestes cases, així com els rols que adopta cada un dels infants implicats dins els jocs, les relacions afectives i la qualitat de comunicació. A través del joc simbòlic els infants afirmen la seva identitat. L’aparició de la casa en les produccions dels infants pot ser considerada com la representació de la totalitat del seu cos, amb tots els seus símbols d’obertura i tancament. A través d’aquestes construccions els infants projecten el seu estat d’obertura a l’exterior, a la comunicació (Arnaiz et al. 2008). D’aquí la importància d’estar atent a les formes que presenten aquestes construccions, a com han estat construïdes, el tipus de joc que s’ha instaurat dins, si es deixa entrar a altres infants, etc.

Per altra banda, Polonio (Cabanellas i Eslava, 2005) relaciona l’espai amb l’àmbit social, ja que la forma i l’organització de l’espai influeixen en les possibles configuracions de la construcció social. Així, un lloc tancat produeix una tendència a habitar, a una experiència més íntima, per exemple.

Un cop fet el recorregut general per la construcció de les cases, podem passar a analitzar més concretament, aquells jocs que tenen lloc dintre d'elles, tenint en compte que tipus de joc té diversos significats simbòlics que es manifesten tant en la manera de jugar com en la pròpia configuració de l'espai, ja que els infants faran la seva pròpia interpretació d'aquest.

El joc de la casa es concep com un espai lúdic en què sorgeixen principalment dos tipus de situacions diferents: pot ser un lloc per amagar-se i refugiar-se o l'escenari d'un joc simbòlic que recrea dinàmiques fidelment reproduïdes, les quals viuen dins l'ambient familiar. Els primers solen donar-se en edats més primerenques que el segon i no requereixen construccions molt elaborades, basta que es pugui convertir en un lloc d'intimitat, en canvi les segones necessita espais configurats com una casa. També cerquen espais reduïts, ja que en aquests moments és important l'intercanvi comunicatiu verbal, les dinàmiques socials i la necessitat de posar-se d'acord i un bon grau de complicitat (Adab i Ruiz, 2011). En resum, els jocs que es donen en aquestes construccions es poden dividir en jocs d'asseguració profunda i jocs d'asseguració superficial.

Jocs d'asseguració profunda

Primerament, cal parlar dels jocs de seguretat profunda. Segons Aucouturier, (2004) són aquells que asseguren enfront de les angoixes, són universals i independents de les influències culturals. Es desenvolupen a partir dels sis o vuit mesos i poden perllongar-se molt més enllà dels tres anys. Tenen un fort vincle amb la por de perdre la mare i ser destruït. Provoquen emocions molt intenses a l'infant, especialment si el psicomotricista s'implica.

Es fonamenten a partir de les vivències d'unió i separació, que si s'han viscut adequadament permeten conquerir la identitat i desenvolupar la creació de les seves pròpies idees i desitjos. Dins aquest tipus de joc, que està enfocat al tractament d'angoixes, es poden observar diferents maneres que tenen els infants d'expressar les vivències: a través d'accions pulsionals i excessives (sense els límits d'una contenció adequada), amb l'absència d'acció (associada a una retenció emocional) o bé amb jocs que demostren que l'infant gaudeix, pensa, elabora, crea i comunica les seves idees (Abad i Ruiz, 2011).

Aucouturier (2004) vincula aquest tipus de joc amb la regressió dels infants, ja que, efectivament, estan animats pel desig inconscient de retornar a un passat més o menys ben viscut. Es tracta d'una regressió dinàmica, oberta a l'emoció i a la comunicació no verbal. Es corresponen amb aquells jocs on els infants demostren les seves emocions, destacant la seva

funció de conquesta de la identitat (manteniment de l'afirmació del sí) i d'accés als jocs d'identificació (jocs simbòlics de rols). Tenen relació amb la por a ser destruït, a perdre, etc. i produeixen emocions molt intenses.

Aquesta categoria de jocs està formada pels jocs presimbòlics, de maternatge i els tonico-emocionals que es troben agrupats dins el segon nivell d'expressivitat motriu. Aquests jocs són jocs de destruir, de plaer sensomotor, d'amagar-se, embolcallar-se, d'identificar-se amb l'agressor, etc. A continuació es farà una anàlisi més acurada dels jocs d'asseguració profunda més lligada amb les construccions.

Jocs presimbòlics

Els jocs presimbòlics, són com el seu nom indica, els jocs que sorgeixen abans de l'adquisició de la funció simbòlica, i per tant de l'aparició del joc simbòlic. La simbologia és expressada a través del propi cos i de les accions desenvolupades per l'infant en els espais i amb els objectes.

A través d'ell, l'infant pot dominar les seves angoixes enfront de la desaparició de la seva mare. De fet, com han apuntat autors com Aucouturier o Winnicott, l'infant necessita la presència de la seva mare, i també la seva absència. De fet, tots els jocs presimbòlics estan marcats per aquesta dualitat; la unió i la separació. Així, són exemples de joc presimbòlics jugar a emplenar i buidar, unir i separar, construir i destruir, entre d'altres (Abad i Ruiz, 2011).

Segons Camos (2007), aquests jocs tenen a veure amb el procés de construcció de la identitat corporal estructurada i diferenciada, i amb la formació de la totalitat corporal, connectant amb el procés de separació i individualització. "En tocar-se tan profundament la musculatura i les emocions simultàniament, es toquen les primeres representacions mentals, que estan unides especialment a la imatge de l'altre, i per tant de la mare" (Fernández, 2002, 236).

Com s'ha mencionat anteriorment, una de les funcions de les cases és la de servir de refugi on amagar-se de l'adult i de la seva mirada.

Jugar a construir i destruir

El significat simbòlic dels jocs de destrucció està relacionat amb el desig de separar-se i de ser un mateix, d'allunyar els obstacles que impedeixen complir els objectius de l'infant, i que per tant ens ajuden a consolidar la identitat i la capacitat de decidir i elegir. Els infants juguen a destruir des de molt petits, i tot i que pareix un joc simple està ple de matisos, ja que varia depenent de l'actitud que s'adopta enfront de l'acte de destruir, dels materials, etc. (Abad i Ruiz, 2011).

Per a Aucouturier (2004) els jocs de destrucció ofereixen un marc d'observació molt ric, on es pot fer una valoració acurada de l'expressivitat motriu dels infants, i per tant és de gran utilitat a l'hora de constatar l'evolució dels infants. Hi ha infants que destrueixen amb plaer deixant veure els seus fantasmes d'acció. Tot i això, també cal dir que s'ha de prestar especial atenció als infants que destrueixen les cases dels altres per ràbia per no poder construir el seu propi embolcall protector i per no poder-ho expressar d'una altra manera.

Finalment, després d'haver passat pel procés de destrucció, i haver superat l'impuls de destruir i la descàrrega tònica-emocional, els infants senten la necessitat de construir, perquè com s'ha explicat anteriorment, la destrucció implica la possibilitat de crear i amb això es posa en evidència la dualitat anteriorment esmentada.

Jugar a embolcallar-se

Després d'haver passat per situacions d'intens moviment, com és l'exemple dels jocs sensoriomotors. Els infants solen tapar-se amb teles, matalassos, etc., és a dir, juguen a embolcallar-se. Són manifestacions del desig, de protecció i de benestar; una altra forma lúdica que manifesta el desig de l'infant per ser contingut. Aquest desig es remunta a quan era agafat en braços i balancejat al ritme de la marxa, quan era tapat amb una tela o submergit dins l'aigua de la banyera (Abad i Ruiz, 2011).

Segons Camos (2007) es tracta d'un joc de maternatge que remet a la funció de contenció, de seguretat, de reconeixement i l'establiment dels vincles que faciliten el canvi cap a la instauració autònoma del subjecte i que evoquen les vivències produïdes per aquelles situacions en les quals l'infant s'ha sentit sostingut i contingut en els primers mesos de vida. De fet, embolcallar en teles és una tècnica utilitzada pels psicomotricistes per afavorir les sensacions de globalitat, d'unificació i els records de transformacions viscudes en la relació primària.

Hi ha infants que cerquen aquestes sensacions per si mateixos, embolcallant-se amb les teles o es construeixen un llit on poden tapar-se per aconseguir un estat de calma.

Camos (2007) vincula aquests tipus de jocs a l'angoixa de falta de límits. Segons Aucouturier (2004) sortir d'aquest món fluid suposa haver experimentat un límit, cosa que pot produir-se a través de sensacions corporals com la pressió, la calor, el pes... De fet, alguns infants es tanquen dins continents o espais tancats, com per exemple les cases. Aucouturier fa la hipòtesi que són infants que busquen un continent artificial perquè no han estat prou sostinguts o continguts. Podria tractar-se d'una manifestació de l'angoixa del buit que podria ser compensada pels objectes (Arnaiz et al., 2008).

És un moment necessari de reunió corporal, de reviuire les sensacions de cures i protecció. En definitiva, de «tornar a casa». Un escenari on es dona aquest tipus de joc són les cases simbòliques.

Jugar a amagar-se i jugar a ser perseguit

De tots els jocs presimbòlics, aquest és potser el que es deixa veure més fàcilment la idea de sentir la vivència de la presència i l'absència. Tots els infants en tots els països del món juguen a amagar-se, de fet, és un joc que sorgeix de manera primerenca, transformant-se de moltes maneres (Abad i Ruiz, 2011). Tot i que cal tenir en compte que s'ha de tenir la seguretat de ser trobat. Amb aquest joc es posa a prova a l'altre, de comprovar que s'existeix dins la seva mirada. (Fernández, 2002). Per a Aucouturier (2004) simbolitzen la cerca de la presència i angoixa durant l'absència. Amagar-se per ser trobat i reconegut és un procés que ha de jugar-se repetidament i amb plaer, ja que proporciona a l'infant la seguretat de la permanència de sentiments gratificants i afectuosos cap a ell.

Per altra banda, jugar a ser perseguit per ser atrapat amb plaer o sense ser-ho, és un medi per assegurar-se enfront de l'angoixa de persecució, a causa d'un domini excessiu del medi damunt l'infant. Solen derivar dels jocs d'amagatalls, perquè normalment, quan els infants són perseguits busquen refugi on ocultar-se per sentir-se segurs (Abad i Ruiz, 2011). Ell juga amb el medi per superar-lo, anticipant els mecanismes per evitar-lo. Aquest joc es repetirà moltes vegades, fins que l'infant es posi a ell mateix dins el paper del perseguidor i venci aquesta angoixa (Aucouturier, 2004). A més, segons Sánchez (2002), els jocs de persecució i cerca, els infants aprenen a desenvolupar la seva capacitat de control i inhibició del moviment,

desenvolupen l'atenció, la motricitat, la comunicació i la construcció d'imatges de representació mental, que substitueix a la persona o objecte quan desapareix.

Igualment, cal tenir en compte un seguit de pautes perquè els jocs de persecució es compleixi realment el seu objectiu: primerament no s'ha d'arribar a agafar l'infant o si es fa ha de ser plaent, deixar-lo escapar si es sent realment por o si s'observa que realment necessita sentir-se victoriós.

Jocs d'asseguració superficial

Els jocs simbòlics d'asseguració profunda van deixant pas progressivament a altres jocs simbòlics, un cop ja s'ha adquirit la funció simbòlica a partir del sentiment de pèrdua, anomenats jocs d'asseguració superficial. Per a Aucouturier aquests jocs actuen com "escuts imaginaris que protegeixen a l'infant de conflictes menors i més recents, pel que tenen també una funció asseguradora" (2004, p.184). Depenen de les identifications culturals.

Jugar a «fer com si...»

El joc simbòlic és el joc de «fer com si», és a dir, és el joc amb el qual la realitat es transforma en ficció. Gràcies a la capacitat de manejar símbols i els seus significats de manera conscient i intencionada, l'infant pot diferenciar-se d'aquesta realitat per crear una situació fictícia (Abad i Ruiz, 2011). Es troba dins el tercer nivell d'expressivitat motriu.

Aquest tipus de joc té la funció de protegir la personalitat de la possible angoixa de «ser un mateix». El joc simbòlic de «fer com si» permet expressar-se sense temor a la censura; té un efecte catàrtic que permet tenir en compte la realitat exterior i transformar-la a plaer segons les seves fantasies. Són exemples d'aquests jocs jugar a pares i mares, a cuinar, a bebés, a conduir... Solen repetir-se i el psicomotricista ha de saber distingir entre aquelles repeticions que es fan amb plaer compartit, necessàries per a la superació dels conflictes, i la repetició compulsiva, sense plaer. Aquestes últimes es corresponen amb una hipotonia o hipertonia en l'expressivitat motriu que deixa entreveure un sistema assegurador poc ajustat (Aucouturier, 2004).

Per altra banda, també és possible que es donin en certs moments invasions fantasmàtiques que impedeixin la comunicació entre iguals i amb els adults, ja que s'abandona la dimensió

simbòlica i no es pot mantenir la relació entre les representacions internes i externes (Aucouturier, 2004).

Moltes vegades, les construccions poden ser concebudes com hospitals, trinxeres, etc. i depenent d'aquestes variables els significats del joc simbòlic canviarà, perquè estan subjectes a la satisfacció de les necessitats dels infants: de protecció, de cures, etc.

Muniain, a partir de l'observació dels jocs de casetes, distingeix tres tipus d'actitud enfront elles: els infants que surten i entren dins la casa indiferentment, els que no surten de la caseta i els que no hi entren mai, posant especial atenció en els dos darrers grups. Sobre el significat, apunta que poder jugar indiferentment dins i fora de la casa pot significar tenir una vida afectiva normalitzada, amb uns vincles sòlids, ser capaç de confiar, etc. I per altra banda, poder sortir de la casa indiquen l'expressió de la identitat, sensació de llibertat i seguretat, ser autònom, etc. En canvi, no entrar mai en la casa pot significar tenir carència de vincles, desconfiança, rebuig al contacte físic, identificacions fràgils, etc. Finalment, no poder sortir de la casa estaria vinculat amb dificultats d'identitat, por a ser independent i autònom, por a créixer, etc. (Abad i Ruiz, 2011).

Jocs reglats

Quan l'infant comença a fer jocs reglats d'amagatalls i «fet i amagar» l'espai utilitzat com a casa anteriorment, deixa de ser el centre del joc per convertir-se en un lloc de transició mentre s'aconsegueix l'objectiu principal: no ser atrapat. Les regles prèviament establertes i la necessitat de complir-les finalment per poder seguir la dinàmica del joc canvien el concepte d'espai i li donen un nou sentit a la manera de jugar. El símbol deixa pas a la regla, i amb ella apareixen altres finalitats intrínseques al plantejament del joc: el desenvolupament de l'autonomia social i intel·lectual, el descentrament i la coordinació de tots els punts de vista. Tots els jocs d'ocultació afavoreixen el descentrament, ja que, qui s'amaga ha de pensar en un lloc on sigui poc probable que el segueixin, un lloc en el qual ningú hagi pensat, de la mateixa manera, la persona que cerca als seus companys també ha d'intentar pensar en allò que han pensat els altres. Si són trobats immediatament, s'adonen que la seva decisió no ha estat adequada, de la mateixa manera que si tarden molt a trobar-lo. També han de ser conscients encara que no vegin als seus companys, els altres si poden veure'ls a ells, coneixements que els infants més petits encara no tenen assolit.

D'altra banda, romandre amagat és un signe de maduresa cognitiva i afectiva. Els infants més petits no poden estar molt de temps fora del camp visual de l'adult i solen sortir del seu amagatall quan l'adult pregunta per ells.

El joc aporta una nova dimensió al coneixement dels llocs familiars. El joc de «fet i amagar», en particular, condueix a una restauració lúdica de l'espai. Aquesta idea ens du a pensar que la simbologia que s'expressa en el joc de la caseta no només es desenvolupa en el recinte del refugi, sinó a l'espai total pel qual es pot arribar, partir, recórrer i quedar-se, i sense el qual no es podria vivenciar la dualitat entre la necessitat de sentir seguretat al mateix temps que el risc de l'aventura (Abad i Ruiz, 2011).

Jocs de construcció durant l'expressió plàstica

Un cop viscut el temps d'expressió motriu, les activitats que s'hi comprenen s'han d'anar concretant i finalitzant dins un espai més recollit, que anirà donant pas a unes activitats exemptes de moviment. Segons Arnaiz et al. (2008) durant aquesta fase les activitats que hi tenen lloc estan encaminades a la presa de distància de l'activitat motriu i lúdica, per passar a uns nivells més elaborats i cognitius. Aquest moment privilegia l'expressió a través de la plàstica, el dibuix, o els jocs socials. Així, es pretén afavorir les representacions mentals, que són el resultat de tota la mobilització de l'imaginari que s'ha produït a través de tot el que s'ha viscut en les fases anteriors a través del cos i les emocions.

Els objectius d'aquesta fase es basen a possibilitar a l'infant el pas de la vivència emocional i a la representació cognitiva, facilitar el descentrament afectiu i afavorir l'accés a un altre nivell de simbolització i al descentrament, i per tant al pensament operatori. Aquests objectius s'aconsegueixen a través de la manipulació, l'experimentació i la conceptualització, que duren a l'infant al joc de normes, a la socialització i a l'adquisició del pensament operatori. Dins aquest context la calma és un requisit perquè, com s'ha dit anteriorment, s'ha de passar del moviment corporal al moviment mental; s'ha de posar en marxa la motricitat fina, la coordinació oculomanual i el pensament (Arnaiz et al., 2008).

Una activitat mitjançant la qual s'aconsegueixen aquests objectius és la construcció. Es tracta d'una construcció, però, que s'allunya d'aquella viscuda durant la fase d'expressivitat motriu, no només per la seva significació, el procés mitjançant el qual es produeix o els seus objectius, explicats anteriorment, sinó també pel material.

Els materials proporcionats són fustes de diferents mides i formes. Són preferiblement del color natural de la fusta i de mides proporcionals per tal d'afavorir les operacions lògiques (Arnaiz et al., 2008). Aquesta condició té una explicació: els infants han de tenir cura de la forma i les dimensions de les peces, deixant de banda els paràmetres estètics o sensorials; és a dir, per induir paràmetres més cognitius que sensorials en l'elecció de les peces (Aucouturier, 2004).

Piaget insisteix repetidament en l'interès dels jocs de construcció per al desenvolupament de la capacitat de simbolització, fins al punt que el considera més importants que els jocs simbòlics (Aucouturier, 2004). Aquesta idea és interessant, ja que està estesa la creença que el joc simbòlic és el millor mitjà per desenvolupar les competències per accedir al símbol.

Els infants evolucionen les seves produccions seguint una seqüència determinada; primerament, juguen a buidar l'espai de les fustes per després tornar-lo a emplenar, a partir d'aquí s'inicien els jocs d'espaiar i unir. Buscant l'origen d'aquest fet, Aucouturier (2004) opina que la repetició espacial d'un objecte que s'uneix als uns altres idèntics, pareix ser un factor de seguretat simbòlica enfront l'angoixa de la pèrdua, igualment que la repetició d'un mateix gest pot ser un element de contenció del temps. De totes maneres, no podem obviar que la construcció repetitiva és una base segura que l'infant pot dispersar pulsionalment simbolitzant la separació i al mateix temps representar-se a si mateix. L'agrupació d'objectes idèntics és una etapa de la construcció del pensament cognitiu que permet integrar el valor de les accions d'unir i separar.

Més endavant, es dona un pas significatiu en l'evolució de les construccions; es comencen a posar les peces en equilibri, cercant la verticalitat, intercalant les peces (Arnaiz et al., 2008). L'alternança binària mostra la superació de la repetició lineal precedent i també és una prova simbòlica de la separació de «l'objecte-mare», es tracta d'una representació de si mateix, que integra una imatge cinestèsica de propi equilibri. La capacitat d'establir diferències espacials, temporals i rítmiques de les accions posa en evidència la dimensió cognitiva. També es comencen a donar les construccions col·lectives (Aucouturier, 2004).

Seguidament, sorgeixen els jocs d'alineacions i l'experimentació dels contrastos i la simetria. Gràcies a tot això, els infants poden a poc a poc començar a realitzar construccions compactes, les quals, amb el temps, van evolucionant i passen a estar obertes o tancades, a tenir separacions internes (com per exemple, construir habitacions dins una casa), per finalment, realitzar construccions amb estructures complexes contrastant volums i plans (Arnaiz et al., 2008). Per Aucouturier (2004, pp. 197-198) la construcció en simetria és “una projecció de la permanència d'una representació de si mateix amb l'eix corporal integrat, eix que ha sortit de les

transformacions del cos en relació i de la percepció visual del cos propi i dels demés”. Seguint amb el mateix autor, aquest tipus de construcció posa de manifest la diferenciació i simbolitza la identitat adquirida. Així doncs, és una fita de maduració psicològica, de la continuïtat d’un continent d’expressivitat pulsional i dels afectes, a més de ser un continent cognitiu. La construcció en simetria correspon a la percepció de dues parts idèntiques del cos que pronostiquen nous descobriments cognitius com la igualtat i la desigualtat. Així doncs, la construcció simètrica facilita l’accés a la lateralització.

Durant la construcció en aquesta fase l’infant segueix profundament implicat i projecta en les representacions una part de si mateix. Així doncs, podem entendre que les representacions són projeccions de la construcció de la imatge corporal de l’infant i donen indicis significatius de la seva evolució. (Arnaiz et al., 2008). Per altra banda, Piaget, també afirma que els jocs de construcció són una activitat lúdica continguda que correspon al manteniment de l’atenció i concentració. Parlant d’aquest autor, Aucouturier (2004) afegeix que la immobilitat conté les descàrregues emocionals i afavoreix la creació d’imatges mentals, associades al projecte comí que garanteix la continuïtat del pensament. Construir és un medi de representar-se i a la vegada de fer viure «l’objecte» dintre d’un mateix, cosa que dona seguretat i permet estar atent i concentrar en l’activitat. De fet, el mateix Aucouturier afirma que ha pogut observar com infants especialment impulsius, inestables o fràgils emocionalment, canvien radicalment el seu comportament quan construeixen durant aquesta fase; sembla doncs, que l’activitat de construir conté la seva pulsionalitat motriu i els afectes que fins aquell moment no han simbolitzat suficientment.

Els jocs de construcció amb blocs de fusta exigeixen la consideració d’una realitat de la forma, mida, consistència, equilibri, quantitat que s’imposa a les pulsions i als fantasmes, afirmant els processos cognitius. Implica al mateix temps el distanciament del cos com eix de l’acció. El pensament operatori s’oposa dialècticament a la fantasia i al desig al mateix temps els integra, els transforma i que els desplega en la creació. És un apuntament de l’expressió de les emocions i els fantasmes que es revelen i comuniquen amb maneres més jerarquitzades, simbolitzades i socialitzades. És el lloc per a l’anunciament d’un “jo” més integrat i més contingut en les seves relacions intrasubjectives (Aucouturier, 2004).

A més de tot l’esmentat anteriorment, la construcció té un valor afegit: les construccions col·lectives. Tot i que sí que existeix un moment de construcció individual, no podem obviar la

importància del treball en grup, un moment de catarsi durant la qual, de manera espontània per desenvolupar una idea comuna.

Cada un dels infants participa en el muntatge amb un gran respecte comú, de fet, Aucouturier (2004, p. 195) explica amb fascinació el que ocorre en aquests moments: “l’anticipació i el desig de realització col·lectiva fan que els gestos es facin cada vegada més precisos i efectius i també els desplaçaments es fan més controlats, per evitar xocs, desequilibris i el risc d’esfondrar les construccions”.

Cal esmentar que durant aquesta fase no està permesa la destrucció, ni de les construccions pròpies ni de les construccions col·lectives, S’han de desmuntar peça per peça.

Conclusions

La Pràctica Psicomotriu d’Aucouturier, en estar emmarcada dins l’etapa d’Educació Infantil, actua directament damunt els primers anys de vida dels infants. Les vivències que han tingut lloc durant aquest període tindran una forta repercussió al llarg de tota la vida de les persones. Aucouturier va saber veure la importància d’aquesta etapa i va dirigir la seva pràctica a atendre les necessitats dels infants, tant biològiques, com emocionals, cognitives i socials, per tal d’aconseguir un desenvolupament harmònic. En conclusió es pot dir que és un procés d’ajuda, que acompanya a l’infant en el seu propi itinerari maduratiu. La intenció de tot aquest procés és aconseguir que l’infant aconsegueixi tenir una identitat diferenciada i positiva.

La PPA parteix de la realitat de l’infant de les seves sensacions, percepcions i experiències adaptades al seu nivell maduratiu, afectiu i cognitiu i no es pot negar que la realitat més potent de la infància és l’activitat lúdica. El joc sorgeix espontàniament en els infants sense intervenció adulta, en totes les parts del món, independentment de la cultura, que tot i que pot influir en ell un cop ha sorgit, no n’és la font. El joc és plaer; són dues entitats inseparables, ja que si no hi ha plaer, no hi ha joc. És l’activitat per excel·lència de la infància. Molts autors ja han dedicat els estudis a investigar aquest fet, com per exemple és el cas de Vigotsky, Piaget, Wallon... Tots ells han arribat a la conclusió que el joc és una “activitat vital i indispensable per al desenvolupament humà, ja que contribueix de manera rellevant al desenvolupament psicomotor, intel·lectual, social i afectivoemocional” (Edo, Blanch i Anton, 2016).

Així i tot, una premissa que s’ha de tenir sempre present és que el joc és, sobretot, un procés, és una finalitat sense fi; les seves motivacions i metes són intrínseques, depenen les unes de les

altres, i si es tracta amb utilitarisme, com a mitjà per assolir uns objectius, el joc desapareixerà. És llibertat, i per tant, es dona sobre un fons caracteritzat per la lliure elecció, és el paradigma de la decisió pròpia, és voluntari, triat lliurement i no admet imposicions externes. Gràcies a aquesta capacitat d'elecció, l'infant expressa totes les seves facetes a través d'ell, i és per això que ens dona tanta informació sobre l'infant.

La Pràctica Psicomotriu d'Aucouturier ha sabut conèixer aquesta riquesa i utilitza el joc com a base en la seva pràctica i a partir d'ell pot atracar-se als infants. No es tracta només de saber en quin punt maduratiu es troben, sinó de conèixer a la persona per reafirmar la seva identitat. A més, dins aquesta metodologia es considera el joc una activitat tan potent que fins i tot s'utilitza com un mètode de teràpia tant, física, psicològica com cognitiva.

L'organització de la sessió està pensada per tocar una gran quantitat de tipus de joc al llarg de les seves sessions, sempre des de la lliure elecció i l'espontaneïtat. Dins aquesta amalgama de situacions lúdiques destaquen els jocs de construcció.

Les construccions són un joc típic al qual els infants recorren al llarg de tota la infància i van evolucionant amb ells. Així i tot, és necessari fer una petita reflexió sobre que signifiquen les construccions dins les sessions; Aucouturier els ha donat una presència contundent, ja que ocupen un lloc rellevant a dues de les fases més importants de tota la sessió. A més, els ha donat diferents materials, cadascun amb unes característiques úniques que possibilita diferents tipus de jocs i per tant processos diferents. En el cas de les construccions durant l'expressivitat motriu, el material és bla, gros, possibilita fer construccions grosses, i també la destrucció, es tractaria doncs, d'una construcció amb un caire de descàrrega tònica-emocional vinculada a la impulsivitat. I no només es queda aquí, sinó que, un cop construïdes, dins s'hi viuen una gran quantitat de jocs, que van des de jocs de maternatge als presimbòlics, que les utilitzen més passivament, fins als jocs simbòlics que les involucren dins el seu joc activament. Per altra banda estan les construccions que es donen dins la fase de representació plàstica, més acurada, passant a un àmbit més cognitiu. En definitiva, en les construccions queda patent l'enorme potencial educatiu del joc infantil.

Finalment, m'agradaria acabar aquest treball amb un poema de Paul Beaudiquey (1988), metàfora de la pràctica psicomotriu:

*Si ningú, mai,
Ens hagués tocat,
No podríem caminar,*

*Si ningú, mai,
Ens hagués parlat,
No decidíem podríem parlar.*

*Si ningú, mai,
Ens hagués somrigut i mirat,
No podríem veure.*

*Si ningú, mai.
Ens hagués estimat,
no seríem.*

Bibliografía

- Abad, J. & Ruíz, Á. (2011). *El juego simbólico*. Barcelona. GRAÓ.
- Arnaiz, P., Rabadán, M. & Vives, I. (2008). *La psicomotricidad en la escuela: una práctica preventiva y educativa*. Málaga. Aljibe,
- Aucouturier, B. (1993). Niveles de expresividad motriz. *Revista de educación especial*, 15, [39-49].
- Aucouturier, B. (2004). *Los fantasmas de acción y la práctica psicomotriz*. Barcelona. GRAÓ.
- Bernaldo, M. (2012). *Psicomotricidad. Guía de intervención e intervención*. Madrid. Pirámide.
- Beaudiquey, P. (1988). *Pleins signes*. París: Édition du Cerf.
- Bonàs, M. (2005). El espacio para construir en la escuela El Martinet. *Aula d'infantil*, 28
- Camos, C. (2006). El diálogo tónico y la construcción de la identidad personal. *Revista Iberoamericana de Psicomotricidad y Técnicas Corporales*, 7 (25), [5-30].
- Camos, C. (2006). El diálogo tónico y la construcción de la identidad personal. *Revista Iberoamericana de*
- Cabanellas, I & Eslava, C. (2005). *Territorios de la infancia. Diálogo entre arquitectura y pedagogía*. Barcelona: GRAÓ.
- Chokler, M. (1999). *Acerca de la práctica psicomotriz de Bernard Aucouturier*. Buenos Aires. Fundari – Ediciones Ariana.
- De Castro, C. & Escorial, B. (2006). Experiencias didácticas. El juego de construcción: Una experiencia matemática para la Escuela Infantil. *Indivisa*, 15, [15-17].
- Garaigordobil, M. (2016). Una proposta de joc cooperatiu per a nens i nenes d'Educació Infantil. En Edo, M., Blanch, S. & Anton, M. *El joc a la primera infància* (pp.13-24), Barcelona: Octaedro.
- Fernández, A. (2002). *La Práctica Psicomotriz: una propuesta educativa mediante el cuerpo y el movimiento*. Málaga: Aljibe.
- Franco, J.P & González, M.J. (2015). Bernard Aucouturier. La Práctica Psicomotriz a nivel educativo, preventivo y terapéutico. *Revista Latinoamericana de Educación Infantil*, 4, [205-211].
- Fusté, S. & Bonastre, M. (2007). *Psicomotricidad y vida cotidiana (0-3 años)*. Barcelona: GRAÓ.
- Gamundi, A., Rieres, M. & Zaragoza, C. (s.f.). La psicomotricitat. *Desenvolupament cognitiu i motor*. Institut Obert de Catalunya.
- García, D. (1995). *La pràctica psicomotriu educativa: una proposta pedagògica per a educació infantil*. Universitat Autònoma de Barcelona.

- Heidegger, M. (2001). *Conferencias y artículos (1889-1997)*. Barcelona: Ediciones del Serbal.
- Lapierre, A. (1997). *Psicoanálisis y análisis corporal de la relación*. Bilbao: Desclée de Brouwer.
- Llorca, M., Ramos, Sánchez, J. & Vega, A. (2002). *La práctica psicomotriz: Una propuesta educativa mediante el cuerpo y el movimiento*. Málaga. Aljibe.
- Mendiara, J. i Gil ,P. (2004). *Psicomotricidad: evolución, corrientes y tendencias actuales*. Sevilla. Wanceulen.
- Pràctica Psicomotriz Bilbao (22 de novembre de 2018). *Entrevista a Bernard Aucouturier* [Arxiu de vídeo].
Recuperat de <https://www.youtube.com/watch?v=2xdhF8kQ0P0>
- Winnicott, D.W. (1971). *Realidad y juego*. Barcelona: Gedisa.